

Klantenparticipatie Sociale Dienstverlening | Onderbergen 86 | 9000 Gent
klantenparticipatie@ocmw.gent

Aan de slag met sociale relaties om armoede aan te pakken: rapport rond onderdeel 'sociale relaties' armoedebeleidsplan Gent. *24 december 2015*

1. Auteur

Klantenparticipatie OCMW Gent

2. Samenvatting

Klantenparticipatie ging bij twee groepen te rade om pijnpunten in het kader van sociale relaties op te sporen en verbeteruggesties te formuleren. De focus lag bij sociale ondersteuning, sociale hefboomen, informele sociale controle en participeren in de buurt / lidmaatschap van een vereniging. Uit de gesprekken kwam naar voor dat deze in steek op armoede sociale uitsluiting pijnlijk naar boven brengt. De problemen in dit verband zitten diep geworteld in de identiteit van mensen in armoede en hebben een grote impact op hun sociale mobiliteit. Er worden 18 verbetervoorstellen geformuleerd waarvan het opzetten van laagdrempelige ontmoetingsmogelijkheden met accent op verbinding leggen met de samenleving een rode draad is.

3. Trefwoorden

Cultuur, sport en vrije tijd; beeldvorming rond armoede; participatie.

4. Forum

Ter voorbereiding van de opmaak van het groeiactieplan armoedebestrijding Gent 2016 werd input verzameld via organisaties die mensen in armoede een stem geven. Deze nota werd eind 2015 bezorgd aan OCMW Gent als regisseur van het

Klantenparticipatie Sociale Dienstverlening | Onderbergen 86 | 9000 Gent
klantenparticipatie@ocmw.gent

Gentse armoedebeleid. In het groeiactieplan armoedebestrijding is terug te vinden rond welke doelstellingen acties ontwikkeld worden.

5. Verwante uitgave

- [Gent tegen armoede. Armoedebeleidsplan Gent 2014 – 2019. Groeiactieplan. Acties in uitvoering 2016 – 2017, Gent, Cel Armoedebestrijding Departement Sociale Dienstverlening OCMW Gent, 2016.](#)

Inleiding

Het thema sociale relaties kwam in de Emancipatorische Werking reeds vaak aan bod in gesprekken met de deelnemers.

Ter voorbereiding van deze nota hebben we vier groepsbijeenkomsten georganiseerd rond de onderstaande vier vragen.

1. Sociale ondersteuning
Waaruit bestaat hun sociaal netwerk (wie) en wat omvat dit (samen activiteiten doen, morele ondersteuning, praktische ondersteuning, bij wie kan je terecht als je problemen hebt)
2. Sociale hefboom
Hoe vinden ze toegang tot info rond rechten, opleiding, jobs, vrije tijd, Wie binnen hun netwerk neemt deze rol op?
3. Informele sociale controle
Is er iemand binnen het netwerk die een oogje in het zeil houdt en/of ingrijpt of advies geeft op het moment dat zaken dreigen fout te lopen (bijvoorbeeld opvoeding van de kinderen)
4. Participeren in de buurt/ lid van verenigingsleven
wordt niet participeren aanvoeld als sociaal isolement?

We hebben drie bijeenkomsten opgezet met een werkgroep uit de dialooggroep klantenparticipatie. Hier werkten acht mensen aan mee. We hebben deze zelfde vragen ter sprake gebracht in de basiswerking Ledeberg, waar eveneens acht mensen bij aanwezig waren. Hier waren ook vijf mensen van de dialooggroep bij aanwezig. De deelnemers in de werkgroep van de dialooggroep waren in tegenstelling tot die van de basiswerking uitsluitend van Belgische oorsprong. In de basiswerking was meer dan de helft van vreemde origine.

Au fond was er weinig verschil te merken tussen de deelnemers van beide groepen in de problematiek die mensen ervaren op vlak van sociale relaties. Als lezer mag je er van uit gaan dat er geen verschil was, tenzij het expliciet vermeld wordt.

Het mag duidelijk zijn dat dit een moeilijk thema was om aan bod te brengen. Niet voor niets bevat de definitie van Jan Vranken het element dat mensen in armoede de kloof met de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving niet op eigen kracht kunnen overbruggen. Het thema sociale relaties brengt het element sociale uitsluiting pijnlijk naar voor. De machteloosheid en het niet vatten hoe men verandering kan bereiken waren sterk aanwezig tijdens de groeps gesprekken. Het was niet makkelijk om concrete actievoorstellen aan te brengen samen met de participanten. Uit de gesprekken bleek ook dat dit als eerder soft percipieerde thema diep geworteld zit in de identiteit van mensen in armoede en een grote impact heeft op hun sociale mobiliteit!

We maken veel gebruik van citaten. Deze zijn in cursief geplaatst.

We werken met verbeteringsuggesties, maar hopen tegelijkertijd dat de soms uitgebreide kadering die deze voorstellen vooraf gaat de lezer kan inspireren tot creatief mee zoeken naar andere verbetervoorstellen.

We hebben er voor gekozen om de input vanuit het groepswork door te praten met de ervaringsdeskundige en van daaruit enkele actievoorstellen verder te concretiseren.

Zoals gebruikelijk vragen we om terug te koppelen aan de participanten welke oplossingsvoorstellen konden meegenomen worden in het armoedebeleidsplan en welke niet met een motivatie waarom wel / niet.

1. Sociale ondersteuning

We merken dat het sociaal netwerk van heel wat deelnemers niet uitgebreid is. Mensen in armoede hebben, net zoals iedereen, wel het verlangen om leuke dingen doen in de vrije tijd. We hoorden vaak verhalen als:

- *Ik voel me geïsoleerd, ik durf niet meer buiten komen.*
- *Ik heb mijn hoekje teruggevonden. Dat is makkelijk voor mij.*
- *Er zijn dagen dat ik niemand zie. Gewoon geen goesting meer. Als ik geen werking heb, of ik moet niet naar de winkel, kom ik niet buiten.*
- *Ik ben graag in mijn huisje.*
- *Soms denk ik dat niemand geïnteresseerd is in je problemen: ik heb nog nooit zo'n mensen ontmoet.*

Het nog moeilijk kunnen investeren in contacten met anderen heeft vaak te maken met opgelopen kwetsuren, de zogenaamde 'binnenkant van armoede'. Mensen brengen volgende uitspraken:

- *Investeren in anderen is niet altijd makkelijk. Je krijgt soms een hele litanie, terwijl je weet dat er iets anders aan de hand is. Mensen liegen, zijn niet oprecht of open, vertellen niet de (ganse) ware toedracht.*
- *Ik mis energie, kracht.*
- *Het heeft te maken met een opstapeling van negatieve ervaringen.*
- *Mensen zijn bang om te praten over problemen met vrienden.*
- *Over 't algemeen is het zo: als je te veel toevertrouwt, keert het zich tegen jou.*
- *Bepaalde mensen zijn alleen maar schijnheilig en doen niets dan liegen. Ik kan er niet meer tegen.*
- *Roddels maken ook veel kapot. Het onderscheid maken tussen uitspraken / feiten en interpretaties is niet makkelijk.*

Sociale relaties met directe familie zijn zeer belangrijke relaties. Deze contacten zijn in feite diepgaander dan de andere. We hoorden: *Als het goed gaat thuis, gaat de rest ook goed.* We merken dat de relaties met familieleden (kinderen) vaak verstoord zijn. Heel wat groepsleden zijn ook grootouder. We merkten dat veel van hen slechts contact hebben met een minderheid van hun kleinkinderen. Onverwerkte trauma's uit het verleden van hun kinderen blijven de contacten bezwaren. Mensen hebben er natuurlijk niet voor gekozen dat deze contacten vaak zo verstoord zijn.

- *Als ouder doet dat pijn, het geeft je een gevoel van falen.*
- *Je wil het beter doen dan je ouders, keuzes maken die jou gekwetst hebben en die je niet wil herhalen. Je kan je droom niet waarmaken.*

Gekwetstheid in familieverband is heel fundamenteel voor je functioneren.

We noteerden enkele coping-mechanismen:

- *Je doet dingen op automatische piloot, dingen blijven heel lang vastzitten. Er is ook angst. Angst voor hoe anderen zullen omspringen met wat er met jou aan de hand is. Je doet je dagelijkse taken, weliswaar zonder dat je openstaat voor verandering of feedback. Ondertussen loop je met oogkleppen. Dit kan ook goed zijn als zelfbescherming.*
- *Ik ga mijn grenzen afbakenen: in het begin staat de deur open. Na een voorval staat ze op een kier. Nadien gaat ze dicht om nooit meer open te gaan.*

In feite is dit een verschijnsel van hetzelfde onderliggend probleem: de ene relatie wordt ommuurd, de andere afgebakend, geblokkeerd, gekortwiekt, ...

Structurele armoede-ervaringen tasten het zelfvertrouwen verder aan.

Extra moeilijk wordt het gemaakt door de kwetsbare positie van personen die afhankelijk zijn van vervangingsinkomens en overheidsvoorzieningen (leefloon, sociale woning, ZI-uitkering, ...): er zijn veel voorwaarden waar mensen moeten aan voldoen.

- *Je bent nooit 100 % zeker van je inkomen met een leefloon, de onzekerheid blijft altijd hangen, zelfs als er niets verkeerd gaat. Die kwetsbaarheid is er alle dagen weer, die onzekerheid, die onmacht...*
- Voorbeelden:
 - Een dame wordt onterecht beschuldigd dat ze in haar sociale woning samenwoont na een zeer intense strijd om voorrang voor een sociale woning te krijgen.
Je moet je telkens opnieuw bewijzen. Je bent niet meer vrij. Ze kijken zelfs je energiefacturen na in de huisvestingsmaatschappij om na te gaan of je geen domiciliefraude pleegt.
 - Een persoon komt in de problemen door het werk van haar inwonende zoon en zijn problemen met RVA. Ze verliest zelf een deel van haar inkomen en bouwt een achterstal op tegenover de huurmaatschappij.
- *Als je er weer bovenop raakt en je krijgt een tegenslag en je vindt kracht om er bovenop te geraken, dan mag er niets meer mislopen. Je moet gefocust kunnen zijn op één probleem. Ondanks het feit dat alles ok lijkt te gaan, ben je dan zeer kwetsbaar. Je veerkracht is aangetast, de rek is er even uit. 't Is altijd dat beetje dat er bij komt dat te veel is.*

Voor nieuwkomers stellen zich specifieke problemen:

- *Ik heb enkel contacten met anderen enkel via organisaties: Djambo, VormingPlus, taalles. Daarnaast heb ik geen normale contacten. Ik ben alleen. Er is geen solidariteit. Iedereen trekt zich terug in zijn eigen privésfeer, er is geen openheid. Ik zit met het dilemma: waar moet ik starten om mensen te ontmoeten? Op internet? Het is niet makkelijk. Maar ja, ik ben vreemd [=nieuwkomer van een ander land], dat is logisch.*
- *In ons land lopen mensen binnen bij elkaar, zonder te kloppen. Hier is iedereen bezig met zijn privéleven, familie, werk. Het is soms goedendag, goedenavond. Meer niet. Hier wordt gebabbeld in de gang van het appartementsgebouw, niet in de woning zelf.
In ons land: geld van elkaar lenen, kinderen naar school brengen, ... dat kan allemaal. In ons land zijn geen reservaties nodig, geen afspraken. Iemand vroeg me laatst: "Wanneer krijg ik mijn 20 cent terug?" Ongelofelijk!*

Sociaal contact kost vaak ook geld. Sociale relaties kunnen bij middenklasse-mensen ook problematisch zijn, maar zij kunnen betalen voor vrijetijdsbesteding. Eens een pintje gaan drinken met iemand kan niet iedereen. Rond de feestdagen wordt dit pijnlijk duidelijk.

Mensen kopen van alles, ik kan me niets permitteren.

Ook bij een groot verlies leert men zijn vrienden kennen.

Als je geld hebt, tel je voor iedereen. Maar nadien schiet er niemand van over. Je voelt je bedrogen. Je denkt: was ik dan zo naïef? Je voelt je in de steek gelaten. Je vraagt je af: waar kom ik terecht? Je moet je netwerk opnieuw volledig opbouwen.

Je kring uitbreiden is moeilijk

Sociale netwerken blijken enorm cultuurbestendigend te zijn. Participanten vertellen dat ze enkel contact hebben met mensen uit dezelfde klasse.

Je hoort er niet bij als je anders bent.

Eens te meer wordt duidelijk dat niet alleen 'bonding', maar ook 'bridging' een belangrijk element is in het kader van empowerment en armoedebestrijding. Bridging blijkt zonder bemiddeling onmogelijk: de groepswerkingen zijn 'slechts' een labo, de samenleving denkt niet mee. Een geslaagde bonding op vlak van werk (of arbeidszorg) is geen voorwaarde dat dit ook lukt in de privésfeer. Bij bridging moet het perspectief om nadien zelf stappen te zetten haalbaar zijn.

- *Deelname aan de groepswerkingen op zich gaat vaak niet verder dan vriendschapsrelaties die onder elkaar ontstaan.*
- *Ik doe arbeidszorg in 'de Vijvers'. Sindsdien heb ik contacten met bewoners, collega's, bezoekers. De warmte die ik er ervaar, doet me veel deugd. Het is allemaal begonnen met Sandra en Joke van de basiswerking.*
Deze zelfde persoon zegt ook: Ik ben nogal op mijn eigen. Martine is de eerste die ik naast de groepswerking ontmoet. Ik geef mijn sleutel aan haar als er iets is.

4

Vaak blijkt dat het enkel professionals zijn die personen in armoede daadwerkelijk ondersteunen of een hart onder de riem kunnen steken. Dit zegt natuurlijk veel over de afhankelijkheid van deze mensen.

- *Als ik mijn hart wil luchten, doe ik dat via mijn psycholoog, of in de basiswerking.*
- *Als je contact met de maatschappelijk werker afloopt, dan sta je daar.*

De buitenwereld is zeer onwetend. Eens je het stigma van armoede opgeplakt hebt gekregen, raak je er moeilijk van af. Mensen zijn niet bereid om begrip op te brengen voor elkaar. Dit is natuurlijk des mensen.

Deelnemers hebben stuk voor stuk heel wat voorbeelden waaruit dit blijkt:

- Een groepslid ging op reis met een groep. Iemand uit die groep vroeg haar: kan je je dat wel permitteren? *Ik dacht dat ik een klap kreeg... Voor hen is dat: je hoort er niet bij!*
- Een ander groepslid heeft ervaring met het apart geplaatst worden op een koffietafel van een begrafenis.
- Een deelnemer bracht als vrijwilliger in een LDC haar eigen verhaal over armoede naar mensen, waarvan ze er een aantal kende van voor ze in de problemen kwam. *Nadien vroeg ik: wat denk je nu over mij? Wat volgde was stilzwijgen, er werd niets*

gezegd, geen enkele reactie... Ik heb het gevoel dat mensen zeer moeilijk bereid zijn om zich te verplaatsen in je situatie. Angst, hardheid, afstandelijk, ... Je hoort er niet meer bij.

- Ik contact met mensen van een andere klasse? Je wordt bekeken alsof je marginaal bent!

Ik denk dat de buitenwereld beschaamd is dat ze je kennen... Mensen voelen zich belemmerd, denken dat ze moeten helpen. Ze lijken wel schaamte te voelen om in contact te treden met personen in armoede.

Ook de rijken zouden sociale vaardigheden moeten bijgebracht worden om hun schrik te overwinnen om om te gaan met mensen met een laag inkomen!

Enkele mensen getuigen over hun ervaringen in moderne geloofsgemeenschappen, vaak van protestantse strekking. Ze zeggen: *Mensen beledigen er mekaar niet, je kan iedereen vertrouwen. Ze doen er fantastische activiteiten met mensen van verschillende status.* Het inspireert de anderen die ook vinden dat basiswaarden, een hoge morele mindset, zeer belangrijk zijn.

Extra problematisch is dat mensen in armoede bij verscheidene publieke diensten die werken aan sociale netwerk-ontwikkeling / sociale cohesie, zoals de lokale dienstencentra van het OCMW en de buurtcentra van de stad zich niet welkom voelen.

- *We voelen ons daar buiten gekeken.*
- *Maar dit is niet zo in 'De Knoop'!*

Deelnemers vinden het niet ok dat mensen in armoede zich vragen moeten stellen waarom middenklassers hen vermijden. Het initiatief moet daarentegen komen van middenklassers zelf. Groepsleden beamen dat de vraag gesteld moet worden aan anderen. Mensen moeten zich bewust zijn van hun eigen vooroordelen en er iets mee doen. Is het aan mensen in armoede om anderen te versterken om mensen werkelijk te ontmoeten van mens tot mens? Hier aan werken gaat over sensibilisering, maar uiteraard ook aan het werken op sociale relaties!

Suggesties:

- Creëer experimenteel een vrijetijdsaanbod dat zich richt naar mensen met een laag inkomen en waar ook middenklasse-mensen kunnen aanwezig zijn om te praten met hen, eventueel voor en na. We denken aan de voorstellingen van Victoria Deluxe waar volop ontmoetingskansen worden gecreëerd en waar gesprek gevoed wordt aan de hand van de thema's die aan bod komen bij de workshops en in de voorstelling. Dit is een aanbod dat bijna prioritair in het kansentariaf moet opgenomen worden.
- Organiseer experimenteel gewone culturele activiteiten waarbij een deel van de tickets gereserveerd is voor mensen in armoede en een ander deel voor de gewone cultuurminnaar uit de middenklasse. Vermeld bij de promotie wel dat er een specifieke contactmethodiek zal gebruikt worden tijdens de pauze en ook nadien om het contact tussen beide groepen te stimuleren. Als doorsnee Gentenaars dus bijvoorbeeld naar Bachs "Wohltemperierte Klavier" in de Bijloke willen gaan kijken, zullen ze op voorhand weten dat ze hier ook een inspanning zullen moeten voor leveren op vlak van communiceren met anderen. Dan is het een keuze van de deelnemers om hier al dan niet voor te reserveren.

Dit initiatief kan uitbreiding vinden op diverse activiteiten op vlak van vrije tijd: sociale organisaties zorgen voor doorverwijzing, de middenklasse kan pas deelnemen als ze

zich wensen te engageren om los te komen uit hun sociaal hokje en werkelijk in contact te gaan van mens tot mens.

- De OCMW-sociale dienst zou, nog meer dan nu, belangrijke elementen van de psychosociale begeleiding, die nu enkel vorm krijgen in de hulpverleningsrelatie, kunnen ondersteunen met een affiche- / sensibiliseringscampagne. Concreet: Breng aspecten als weerbaarheid, het verhogen van draagkracht, gepast omgaan met anderen vanuit en ondanks je kwetsuren, omspringen met roddel, ... ook aan bod buiten het gesprekslokaal met de maatschappelijk werker, zodat cliënten zich realiseren dat het ook OCMW als organisatie het meent met hen. Tegelijkertijd denken cliënten en de organisatie samen na over het belang van het zich weerbaar opstellen. De dienst moet die wezenlijke aspecten van de begeleiding door de MW meer ondersteunen! Het kan de maatschappelijk werker in zijn psychosociale rol erkennen en verstevigen en tegelijkertijd komt dit tegemoet aan vragen van mensen in armoede. Dit kan vorm krijgen aan de hand van een serie affiches die maand na maand aangevuld worden in de wachtzalen.

“Er wordt van iedereen geroddeld. Vaag er toch je slets aan.”

- We zouden kunnen nadenken hoe we, ook voor mensen in armoede en nieuwkomers, in het vrijetijdsaanbod meer de brug zouden kunnen leggen tussen georganiseerd en privé-initiatief. We doen dat nu te weinig. Nu is het ofwel het ene ofwel het andere.
- Er zou participatief moeten gewerkt worden met doelgroepen rond de ruimtelijke vormgeving van nieuwe OCMW-gebouwen. Het zou kunnen zorgen dat goede praktijken (zoals ‘de Knoop’) structureel verankerd worden.
- Samen zingen werkt zeer verbindend. Het brengt mensen bij elkaar. Het is een activiteit waarbij rang en status vervallen. Het slaat een brug. Het is heel laagdrempelig: je hoeft zelfs niet te zeggen wie je bent. Mensen getuigen van een specifieke en zeer waardevolle ervaring door samen te zingen. Kan er nagedacht worden om dit middel in te zetten in functie van het opbouwen van sociale relaties en de daaraan gekoppelde leerkansen?

6

2. Sociale hefboom

Mensen vertellen: *Je weet niet wie je probleem kan oplossen, wie je kan vertrouwen, wie je op weg zal kunnen helpen met je specifiek probleem.* Het is een beetje vergelijkbaar met een goede aannemer bij een verbouwing: je begeeft je op glad ijs en er gebeurt hoe dan ook iets verkeerd, ...

Maar bij steunverlening of schuldhelpverlening gaat het over heel ingrijpende zaken in je leven... Het is een zoektocht, je hebt weinig referenties en zeer veel onzekerheden.

Daarbij zijn hulporganisaties sterk gesegmenteerd en hulp is zeer voorwaardelijk

Mensen zijn bang, stellen zich onderdanig op. Uit schrik om dat beetje dat ze hebben nog te verliezen.

De kwetsbaarheid op andere levensdomeinen heeft meteen invloed op sociale relaties. Onder andere het gebrek aan financiële marge heeft grote gevolgen. *Een buffer bij pech*

ontbreekt. Met het OCMW in zee gaan bijvoorbeeld is niet zonder risico. Maar je hebt meestal geen andere keuze. Ook sociale rechten brengen niet echt soelaas, want de afhankelijkheidspositie verandert er niet mee, je bouwt er geen buffer mee op. Sociale rechten zouden meer gericht moeten zijn op sociale mobiliteit.

Het gaat een tijdje wat beter. En dan ineens: bam. En je krijgt het allemaal weer op je hals.

De minste verandering heeft zware effecten. Een financiële tegenslag, wantrouwen met de maatschappelijk werker, een veranderende gezinssituatie, ...
Mensen in middenklasse-situaties zijn zich daar niet voldoende van bewust. Integendeel: als hen iets overkomt, maken van een vlieg een olifant.

Er zijn zoveel mensen / diensten die er voor ons zijn of zouden moeten zijn. Maar mensen in armoede moeten altijd tot op de bodem moeten gaan en dan pas gebeurt er iets. Je situatie moet bijna dramatisch zijn en dan pas komt er hulp. Daarbij moet je je voor heel veel verantwoorden.

En nadien zou je nog 'dank je wel' moeten zeggen.

Het is een zaak van geven en nemen: hoe lager op de maatschappelijke ladder, hoe meer je moet geven.

Middenklassers slagen er veel sneller in problemen te doen stoppen, voor het echt escaleert.

Het duidt op een gebrek aan preventief werken, inclusief werken van de hulpverlening. Sneller ingrijpen zou goed zijn.

7

Iemand vertelt over zijn deelname aan de OCMW-vakantiewerking als keukenvrijwilliger: hij deed het lang. Ineens werd de keuken anders georganiseerd, waardoor werken met vrijwilligers niet meer nodig was. *Je wordt aan de deur gezet.* Deze persoon kreeg het gevoel dat er iets anders onder zat... Dat het al lang zo beslist was. Andere deelnemers getuigen over een soortgelijke ervaring bij het stopzetten van Bougez Bougez.

Je komt voor een voldongen feit te staan, je hebt er geen impact op, alles valt als een pudding in elkaar.

Mensen hebben dan eindelijk iets gevonden, trekken zich er aan op. Het geeft een steun. Maar ineens wordt een beslissing genomen en er is niet meteen iets dat in de plaats komt. Dit is heel teleurstellend en demotiverend. Er wordt te weinig rekening gehouden met het belang dat medewerking aan dit soort initiatieven voor mensen heeft.

Suggesties:

- We moeten werk kunnen maken van wat in se een goede vriendschap betekent, maar dan overdrachtelijk in een organisatievorm gegoten. Het gaat dan over een betrouwbare onvoorwaardelijke plaats, die je aanvaardt zonder onderscheid te maken tussen ras of stand en die als basisvoorziening openstaat voor iedereen zonder onderscheid. Een plaats waar je je welkom voelt en waar je goed kan praten, nieuwe mensen leert kennen en waar je vanuit een vertrouwensband je comfortzone vergroot.

Er zou met andere woorden meer moeten nagedacht worden over het belang van een ontmoetingsplaats, een geïntegreerde basisvoorziening waar in de eerste plaats mensen in armoede welkom zijn, maar waar ook alle andere geïnteresseerden van dicht of ver welkom zijn, zodat ieder sociale leeransen aangereikt krijgt. Diversiteit van doelgroepen en sociale klassen is hierbij heel belangrijk.

- Er zou een intensere koppeling moeten komen tussen de werking van de welzijnsbureaus en ontmoetingsplekken. Dit zowel op vlak van toeleiding naar als op vlak van inbedding in / intensieve samenwerking met de werking van de sociale dienst zelf. De werking in de Knoop wordt als een hoopvol voorbeeld gezien.
- Er zou een verplichte vorming moeten uitgewerkt worden voor OCMW-personeel rond het thema 'sociale relaties'.
- Sociale activering zou breder moeten bekeken worden dan de trap op de activeringsladder die voorafgaat aan arbeidsactivering. Sociale activering als hefboom om sociale relaties uit te breiden zou nog meer dan nu kunnen uitgebreid worden met nieuwe methodieken en verbreed worden naar andere doelgroepen. Succeservaringen op vlak van het opbouwen van vertrouwen met andere mensen kunnen ook zorgen dat mensen minder snel opgeven in andere trajecten.
- De groepswerkingen van EW kunnen, nog meer dan nu het geval is, zorgen voor meer 'peer learning', en realistische overbruggingen om 'bonding' ook elementen van 'bridging' te geven. Concreet: groepen met sterkere deelnemers kunnen samen gezet worden in functionele samenwerkingen zodat ze van elkaar kunnen leren. Een beetje zoals nu gebeurt vanuit de dialooggroep klantenparticipatie naar andere groepen toe. Mensen pikken nu eenmaal makkelijker dingen op van lotgenoten.
- We willen een lans breken voor het organiseren van groepswerkingen rond het brengen van je verhaal. Een aantal jaar geleden werd in EW (eenmalig) met een 'verhalengroep' gewerkt. Dit was een kortlopende gesloten groep. De deelnemers van toen zijn de kracht van deze werking nog niet vergeten. In deze groep konden ervaringen met betrekking tot sociale uitsluiting, zaken die deelnemers in de miserie gebracht hadden in een beschermde omgeving geuit worden. De betrokken deelnemers stellen dat het een heel goede start is om er nadien terug bovenop te komen, terug op te bouwen. Er is een wezenlijk verschil met het aan bod brengen van levenservaringen in andere groepswerkingen waar ervaringen doorgaans kaderen in een of andere opdracht / thema. Bij de 'verhalengroep' ging het over de verhalen op zich, in de breedte van armoede-ervaringen, en ook in de diepte met een veilige gesloten groep...
Drie argumenten pro:
 - ⇒ Het is kostenbesparend, want het zorgt dat mensen niet onnodig hun verhaal moeten plakken in werkingen en bij hulpverleners waar dit niet nodig is, want men heeft reeds zijn erkenning in de diepte ervaren.
 - ⇒ Mensen kunnen nu nog altijd zeggen: je begrijpt me niet. Nu gaat men voorbij aan menselijke logica's van erkenning krijgen: je kan aan trajectplannen neen zeggen, vanuit weerstand. Als we deze mensen daarentegen tegemoet komen en zeggen: we gaan naar jou luisteren, we hebben een werking die gespecialiseerd is in naar je luisteren en waar je kan zeggen wat je belemmert. Daar kan men toch geen neen tegen zeggen? Tegen erkenning voor jezelf kan je moeilijk neen zeggen. Dat is bijna 'de geboorte'. Het is de ultieme vraaggerichte laagdrempelige groepswerking.
 - ⇒ Aan het eigen levensverhaal vertellen kan ook een activerend element gekoppeld worden: kijk naar je eigen aandeel. Van hieruit kan je meteen ook werken aan sociale vaardigheden richting sociale mobiliteit.
- Er zou moeten kunnen onderzocht worden waarom mensen in armoede tot op de bodem moeten vallen en middenklassers niet. Heeft dit te maken met het helpend, overnemend karakter van de hulpverlening, met de fragmentering van het

hulpverleningsaanbod, met gebrek aan sociale competenties aan cliëntenzijde, ...? Het is nu niet duidelijk, maar zou verder onderzocht kunnen worden.

- Als er in de gesubsidieerde sector activiteiten worden georganiseerd naar mensen in armoede, vragen we om omzichtiger om te springen met wijzigingen, waardoor deelnemers niet meer verder zullen kunnen meewerken. Men begrijpt dat er soms dingen afgebouwd worden om beleidsruimte creëren. Maar mensen dreigen in een put terecht te komen. Doe dat dan geleidelijk aan en betrek de mensen bij de gemaakte keuze. Zorg dat mensen een waardig alternatief wordt aangeboden.

3. Informele sociale controle

Heel wat mensen hebben geen contacten met de burens.

Een aantal mensen heeft wel een goed contact met de burens. Daar worden postpakketjes ontvangen, huisdieren gevoed, huisvuilzakken gedeeld.

Anderen stellen: *Je bent aan je lot overgelaten. Mijn burens zijn zelf allemaal mensen met problemen. Mensen zijn met hun eigen problemen bezig. Ofwel geven ze je raad waar je niets mee bent. Het is beter dat je het allemaal zelf oplost.*

Enkele sociale huurders stellen over hun burens: *Het zijn gelijk spionnen. Er is veel na-ijver. Dit komt omdat het beschikken over een sociale woning zo kostbaar is, het is vandaag een voorrecht. Er wordt veel geroddeld, het is alsof ze me eruit willen. Veel sociale huurders ervaren dit. Het afpakken van een sociale woning is een heel sterk wapen, daar kunnen ze je mee kraken. Burens bedreigen mekaar, bijvoorbeeld op basis van vermoeden van gewijzigde gezinssituatie. Ze dreigen: 'Ik ga eens naar den bureau, ik ga dat eens gaan zeggen.'* *Klikken heeft een grote impact. Het geeft je het gevoel dat je bespioneerd wordt.*

Suggesties:

- In gebouwen waar veel mensen in armoede leven, moeten specifieke initiatieven genomen worden in functie van sociale cohesie. In Denemarken bijvoorbeeld zijn er sociale woningblokken waar alle medebewoners telkens opgetrommeld worden wanneer er nieuwe bewoners komen inwonen. Dit creëert solidariteit.
 - Wat heb je nog te kort?
 - Ah dat!
 - Oh, ik heb nog tassen over
- Misschien moeten we nog meer experimenteren met initiatieven om te ruilen (bijv. boekenruilkasten) of om spullen samen te gebruiken. Belangrijk is dat dit geen goedbedoelde initiatieven zijn waar de bedoelde doelgroepen niet kunnen aan deelnemen.
- Of misschien moeten we het Torekes-systeem (~ LETS, complementaire munt) meer ingang laten vinden. Dit zou bijv. in bepaalde sociale wooncomplexen kunnen. Zou het OCMW kunnen onderzoeken hoe het deze systemen kan ondersteunen vanuit de hulpverleningsrelaties?

4. Participeren in de buurt / lidmaatschap verenigingen

We hebben tijdens onze gesprekken niemand ontmoet die lid is van een formele vereniging. De meesten kennen ook geen verenigingen. Deze mensen zitten dus niet in groeperingen. Mensen kunnen niet voldoen aan de verwachtingen die er heersen en die vaak van financiële aard zijn. Het verenigingsleven is problematisch voor mensen in armoede.

Wat we wel hoorden:

- *Gamers, wereldwijd, hebben doorgaans geen probleem met elkaar. Er zijn contacten zonder oordeel. Je kan niet zien met wie je te doen hebt. Zo leg je veel banden tussen mensen van verschillende klassen.* Iemand uit de basiswerking heeft hier ervaring mee.
- Ook het rommelmarkt-circuit blijkt gemengd qua deelname over sociale klassen heen. Iemand van de dialooggroep hoort er bij en doet er aan mee. Ze stelt wel dat er nadien geen contact is, maar er wordt bijvoorbeeld wel gevraagd naar elkaar of over mensen die er eens niet bij zijn.
- Iemand vermeldt ook het soep-café in buurtcentrum Sint-Amandsberg. Groenten worden gratis gevraagd bij winkeliers uit de buurt.

Veel andere voorbeelden zijn eigenlijk niet gekend.
Niet gesubsidieerde initiatieven zijn zeer kwetsbaar.

Suggestie:

- Voer onderzoek naar goede praktijken uit andere steden / landen wat betreft aansluiting van mensen in armoede bij verenigingen en start experimentele projecten in Gent, eventueel in samenwerking met het aanbod van de Uitpas.